

Een persoonlijke stijl

Er is een tijd geweest waarin ik een jong aankomend componist was zonder enige vorm van scholing. Ik ging toen redelijk zorgeloos door het leven. Van harmonie leerde ik wel gehoord, maar omdat ik toch niet van plan was om bij de harmonie te gaan, verdiepte ik me daar niet in.

Maar er kwam een moment waarop ik me af begon te vragen, of ik er niet goed aan zou doen om een beetje muziektheorie te leren. Om akkoorden gaf ik echter niet veel. Mijn hart ging uit naar de polyfonie. Daarom begon ik het werk van J. S. Bach te bestuderen.

Toch schreef ik overwegend harmonische muziek. Zo verging het mij ook in de beeldende kunst. Ik verdiepte me in kleurenleer, maar tekende bij voorkeur met zwarte inkt. Toen ik exposeerde, hingen de wanden vol met afbeeldingen in zwart/wit. Een beetje vreemd ben ik altijd wel geweest.

Op een dag ontmoette ik een man die, ofschoon hij een functie in het bedrijfsleven vervulde, een opleiding in compositie aan een of ander conservatorium had gevolgd. Er waren ook werken van hem gepubliceerd door een bekende uitgever. Ik heb nog een sonate van hem liggen.

Ik had toen net een suite voor piano gecomponeerd. Als ik het me goed herinner, was ik bijna zeventien. Geheel onbevungen vroeg ik hem of hij mijn suite eens wilde bekijken. In die tijd wist ik niet dat componisten heel vaak om een mening gevraagd wordt door onbevungen tieners.

Maar hij zou mijn partituur wel een keer doorspelen, beloofde hij. Ik moest echter begrijpen, dat hij me geen les zou geven. Ook dat komt vaak voor. In de regel krijg je alleen les van een geschoold componist als hij of zij het geld hard nodig heeft. En geef ze eens ongelijk. Jonge componisten zijn vreselijk eigennuttig en overtuigd van hun kunnen, en als ze dat niet zijn, hebben ze geen talent.

Een week later spraken we over mijn werk. Hij vertelde me, dat hij de compositie goed vond en dat ik opvallend weinig fouten maakte. Wel zou ik meer aandacht aan de tonaliteit moeten besteden, vond hij. Te vaak zweefde de toonsoort tussen majeur en mineur in.

Ik bedankte hem uitvoerig. Hij wuifde alle dank weg. Het was graag gedaan. Maar hij gaf geen les.

Als leergierige tiener was ik weliswaar van plan om voortaan de tonaliteit beter in de gaten te houden, maar niet lang na de ontmoeting met de componist besloot ik me te werpen op het componeren van een polyfoon werk voor strijkers. Door alle inspanning vergat ik zijn advies.

Tientallen jaren later zocht ik in mijn oude spullen naar leeg muziekpapier. Ik zat weer eens zonder en ik had geen zin om naar de winkel te gaan. Toen kwam ik de suite voor piano tegen. Ik kon me niet eens herinneren dat ik die bewaard had. Nieuwsgierig zette ik het werk op de standaard.

Inmiddels zelf een geschoold en ervaren componist, bekeek ik het werk alsof het mij zojuist door een beginnend componist was overhandigd. Aan zelfkritiek geen gebrek, dus had ik een potlood in de hand genomen om correcties aan te brengen. Maar er viel nauwelijks iets te corrigeren. Wel leek de componist mij bijzonder eigennuttig en overtuigd van haar kunnen.

Opeens schoot me te binnen wat die man mij verteld had over de tonaliteit. En pas toen begreep ik, hoezeer hij zich vergist had. Ik kende inmiddels mijn stijl en ik deed nauwelijks nog iets onbewust. Die zwevende tonaliteit waar hij het over had, was een onmiskenbaar deel van mijn stijl.

Ik discussieerde eens met medestudenten over zwevende tonaliteit, zoals die voorkomt in de meer complexe partituren van Wagner. Zwevende tonaliteit kan echter, naar mijn mening, ook optreden in een eenvoudig notenbeeld, al valt er geen enkele alteratie te bekennen in de partituur. Door slim gebruik te maken van de parallel toonsoort, kun je gelijktijdig in zowel majeur als in mineur componeren met niet meer dan zeven verschillende tonen.

Je zou dat ook bitonaliteit kunnen noemen, maar in eerdere discussies hadden we vastgesteld, dat bitonaliteit in feite niet mogelijk is. De term zwevende tonaliteit is daarom altijd beter.

Dat ik er prijs op stelde om met eenvoudige middelen iets te bereiken dat door gewichtige Duitsers alleen maar bereikt kon worden door als een halfgod met alteraties te strooien, spreekt voor zich. Als ik ergens een hekel aan heb, dan is het wel aan onnodig ingewikkeld gedoe.

Met mijn oude werk op de piano, na al die jaren, besepte ik dat ik nooit anders had gecomponeerd. Reeds in het prille begin vond ik het leuk om een toonsoort onderuit te schoppen met zijn parallel. Mijn stijl had zich nauwelijks gewijzigd. Nog steeds is de sfeer hetzelfde, enigszins melancholiek en hier en daar een voorzichtige aanzet tot beheerste waanzin, alsof ik een beetje vreemd ben.

De componist sloeg destijds met zijn advies, althans voor een deel, de plank mis. Als ik nauwgezet zijn advies had opgevolgd, zou ik mijn persoonlijke stijl, die meteen aanwezig was - als componist mag je dan je handen dicht knijpen - zwaar hebben gefrustreerd.

Sedert deze ervaring ben ik uiterst voorzichtig geworden in het beoordelen van het werk van een beginnend componist. Ik laat me maar zelden uit over de sfeer of de klankkleur. Als de componist over een consequent volgehouden eigenaardigheid beschikt, hou ik me ook in.

Ik laat evenmin graag weten of ik een compositie mooi vind klinken. Je weet maar nooit welke schade je aanricht. Hooguit geef ik toe dat de componist talent heeft. In de meeste gevallen echter weet een componist dat al lang. Een verrassing is het dan niet meer. Maar soms helpt het.